

ครอบครัวเสมือนเป็นหน่วยงานทางการศึกษา

หลักการที่สำคัญข้อหนึ่งของการศึกษาเน้นในเรื่องความสำคัญของคุณค่าของสมาชิกภายในครอบครัว ซึ่งนักการศึกษาได้คำนึงถึงบทบาทในเรื่องอิทธิพลของครอบครัว ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน และความรับผิดชอบของบิดามารดาผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษาของบุตรหลาน รวมถึงอิทธิพลของสภาพแวดล้อมภายในครอบครัวที่มีต่อความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาทางการศึกษาของเด็ก

ความสำคัญของครอบครัว

ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมหน่วยหนึ่ง เป็นที่มาของทัศนคติ และอุปนิสัย ซึ่งก่อให้เกิดแบบแผนสำหรับการพัฒนา และการปรับตัวทางสังคม ครอบครัวเป็นอย่างไร สังคมจะเป็นเช่นนั้น ในทางกลับกัน อุดมการณ์ทางสังคม ความคิดเห็น และระดับของความก้าวหน้า สะท้อนกลับไปยังครอบครัวโดยผ่านทางสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ซึ่งเป็นลักษณะของความเจริญทางวัฒนธรรมหรือเรียกว่า อารยธรรมนั่นเอง เด็กในครอบครัวจะได้รับอิทธิพลในทางก่อให้เกิดการสร้างสรรค์มีการพัฒนาการที่ดี หรือก้าวร้าว ทำลาย อาจจะเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันของครอบครัวกับระเบียบทางสังคมที่เด็กผู้นั้นสังกัดอยู่

ครอบครัวเสมือนเป็นหน่วยงานทางการศึกษาหน่วยแรกในชีวิตของเรา

พ่อแม่เปรียบเสมือนครูคนแรกของทุกคน ทั้งนี้เพราะว่าทุกคนเกิดมาสังกัดเป็นสมาชิกของครอบครัว ซึ่งเป็นกลุ่มปฐมภูมิกลุ่มแรกที่เราใกล้ชิดที่สุด ได้รับการเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมเบื้องต้น เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งในที่สุดได้ก่อตัวเป็นบุคลิกภาพของแต่ละคน ทำให้บุคคลมีสภาพของความเป็นคนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ได้รับการยอมรับว่าเป็น “บุคคล” (a Person) มีลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพเป็นของตนเอง ที่ไม่เหมือนคนอื่น ๆ ซึ่ง

เป็นลักษณะเฉพาะตัว (Identification) ของบุคคล เมื่อบุคคลออกไปสู่สังคมภายนอกครอบครัว เช่น ไปเข้ากับกลุ่มเพื่อนเล่น ไปโรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มต่าง ๆ บุคคลเหล่านี้ได้ถูกสร้างบุคลิกภาพ ซึ่งได้จากการอบรมเรียนรู้ทางสังคมมาจากครอบครัว และสภาพแวดล้อมทางสังคมทั่วไปมาแล้ว เปรียบได้ว่า เป็นการได้รับการเรียนรู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งก็คือการได้รับการศึกษาอย่างหนึ่ง

อิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม

ศักยภาพทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ของเด็กสะท้อนให้เห็นได้ถึงลักษณะทางกายภาพ จิตใจ และอารมณ์ของบรรพบุรุษของเขา อาจจะเป็นการบังเอิญที่เด็กได้รับการถ่ายทอดระดับของความสามารถที่จะปรับตัวเข้าได้กับความต้องการของสังคมมาจากพ่อแม่ แรงจูงใจ หรือแรงกระตุ้นที่เด็กได้รับจากอิทธิพลทางบ้านนั้น จะนำไปตามพื้นฐานแห่งลักษณะแท้จริงดั้งเดิมของพ่อแม่ และการตอบโต้ของพ่อแม่ที่มีต่อความกดดัน และการนำทางจากสังคม เด็กจะได้รับการช่วยเหลือ หรือถูกกีดกันในความสำเร็จของเขามีต่อชนิดและขอบเขตของการตระหนักถึงตนเอง และความสำเร็จทางสังคม โดยผ่านทางประสบการณ์ทางการศึกษาทั้งแบบรูปนัย และอรูปนัยที่เขามีส่วนร่วมด้วย

การศึกษาของเด็กในระยะแรกได้รับจากสภาพแวดล้อมในบ้าน ที่นี่เองที่สุขภาพนิสัย รสนิยม ลักษณะการพูด ความคิดและอุดมการณ์ของเด็กถูกเริ่มสร้างขึ้น เช่นเดียวกัน ทักษะคติที่มีต่อตัวเอง และผู้อื่นจะเป็นตัวกำหนดระดับการปรับตัวของเขา ต่อโรงเรียน และสถานการณ์อื่น ๆ ภายนอกบ้าน สภาพทางเศรษฐกิจ และระดับแห่งวัฒนธรรมภายในบ้าน ความมั่นคงทางอารมณ์ของพ่อแม่ และญาติ อุดมคติ และความทะเยอทะยานที่จูงใจ การกระทำของสมาชิกที่โตกว่าภายในบ้านเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม และทัศนคติของเด็กทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

เด็กที่ได้รับการตามใจ ได้รับการปกป้องดูแลมากเกินไป หรือเด็กที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง หรือเด็กที่มีพ่อแม่ไม่เข้าใจลูก หรือมีความผิดปกติทางอารมณ์ มักจะเป็นเด็กที่เรียกว่า เสียเด็ก (Spoiled Child) หรือเป็นเด็กที่มีแต่ความหวาดกลัว หรือมีปัญหาทางประสาท เมื่อเด็กมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน และภายนอกบ้านมากขึ้น แต่เขายังต้องเผชิญกับสภาพของพ่อแม่ทุกวันเมื่อเขากลับถึงบ้าน และเป็นสภาพที่เขาจำเมาตั้งแต่วัยเด็ก ถ้าเป็นเช่นนี้ทัศนคติที่เด็กได้รับ

มาจากประสบการณ์ภายนอกบ้านจะลดลงไปโดยอิทธิพลของสภาวะแวดล้อมที่ไม่น่าพึงพอใจ
ภายในบ้าน ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อตัวเด็ก และการพัฒนาการของเด็กมาก

ครอบครัวในเมืองและในชนบท

ในชนบท การศึกษาแรกเริ่มที่เกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ของเด็กแทบจะทั้งหมดขึ้นกับครอบครัว
เพราะฉะนั้นสภาพการณ์ทางบ้าน และทัศนคติของครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อเด็กชนบทมากกว่าเด็ก
ในเมือง เด็กในเมืองจะมีบางโอกาสเท่านั้นที่ได้ร่วมกิจกรรมกับเพื่อนบ้าน และมีประสบการณ์
เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้ใหญ่ในชุมชนได้

1. ครอบครัวชนบทกับการศึกษา

ครอบครัวชนบทเป็นชุมชนแบบเรียบง่าย มีความผูกพันกันมากระหว่างสมาชิกญาติพี่น้อง
เพื่อนบ้าน แต่การร่วมมือและประสานงานกันไม่เป็นการถาวร เพราะเกษตรกรรมแบบประเพณี
มักทำในลักษณะต่างคนต่างทำ อาศัยแรงงานจากสมาชิกในครัวเรือนก็เพียงพอแล้ว ระบบครอบครัว
ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมีความผูกพันใกล้ชิดกัน ปัญหาที่จะ
เกิดจากการที่เด็กขาดการดูแล หรือขาดความอบอุ่นไม่ใคร่มี การศึกษาของเด็กส่วนใหญ่ไม่ใช่บิดา
มารดาหรือญาติผู้ใหญ่กำหนด เป็นการศึกษาเพื่ออ่านออกเขียนได้ ซึ่งรัฐเป็นผู้กำหนด การศึกษา
เพื่อประกอบอาชีพส่วนหนึ่งได้จากบิดามารดา โดยการฝึกและถ่ายทอดความรู้ในอาชีพของบิดา
มารดา ซึ่งนับเป็นการศึกษานอกโรงเรียนด้วย บางครั้งลูกที่มีครัวเรือนแล้วจะตั้งครัวเรือนอยู่ใกล้ชิด
พ่อแม่ แต่ก็มืออิสระรับผิดชอบการทำมาหากินของตน บุคคลเลือกนับญาติและเลือกกลุ่มที่อยู่ตาม
ความพอใจและประโยชน์ของตน ไม่ใช่เพราะระบบบังคับ

การพัฒนาประเทศเริ่มด้วยการขยายการคมนาคมและอำนาจการปกครองของส่วนกลาง
ต่อมาได้มีการเพิ่มการศึกษาภาคบังคับและบริการอื่น ๆ ของรัฐ ตลอดจนสื่อมวลชนที่แทรกซึม
เข้าไปในหมู่บ้าน ทำให้ความรู้ความคิดแบบใหม่ ๆ แพร่เข้าไปในชนบท สถาบันการปกครองได้
เข้าไปสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น และชักนำความคิดที่ทางการผ่านมาให้ชาวบ้าน การศึกษา
ในโรงเรียนทำให้ลูกมีความรู้ความคิดสมัยใหม่แยกไปจากพ่อแม่และธรรมเนียมประเพณีเดิม ซึ่งอาจ
ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจของผู้ใหญ่ และอาจทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวคลอนแคลน
ไป อิทธิพลของสื่อมวลชนจะเข้าถึงลึกซึ้งซึ่งเพียงใดไม่มีใครทราบแน่ แต่ก็ทำให้เกิดความรู้ความคิด
ใหม่ ๆ หลังไหลเข้าไปในสังคมชนบทมากกว่าสมัยก่อน ซึ่งหมายถึงโอกาสของการเปลี่ยนแปลง

และเสียระเบียบของสังคมได้ง่ายขึ้น สถาบันศาสนายังคงมีความหมายใกล้ชิดกับชีวิตชาวชนบทมากกว่าในสังคมเมือง แต่ก็กำลังลดน้อยลงไม่แน่นอนเหมือนเดิม

ระบบเศรษฐกิจและระบบครอบครัวมีความสอดคล้องกันชัดเจนในเรื่องของทรัพย์สินส่วนบุคคล ชายและหญิงมีสิทธิได้รับมรดกทัดเทียมกัน ระบบเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรมที่มีการผลิตอย่างเดียวกันในชุมชนไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างทางชั้นวรรณะ เพราะฐานะ รายได้ และความรู้ความสามารถของบุคคลใกล้เคียงกัน ชาวบ้านนับถือผู้ทำบุญกุศลมากกว่าผู้มีโภคทรัพย์ทางโลก แต่สภาพแวดล้อมทางสังคมในชนบทก็เปลี่ยนไปตามกาลเวลา การเปลี่ยนแปลงทางคมนาคมและระบบเศรษฐกิจที่ผูกพันกับระบบการค้าทำให้เกษตรกรสามารถขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคแต่ในขณะเดียวกันก็ได้เกิดปัญหาการขาดแคลนที่ทำกิน ซึ่งอาจเกิดจากการไม่สามารถปรับตัวเข้ากับระบบเศรษฐกิจที่ผลิตเพื่อขาย และการใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ซึ่งแพร่เข้ามากับระบบการค้าและการคมนาคม อันเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ความเจริญทางด้านคมนาคมและสื่อสารก็อาจเป็นแรงจูงใจให้ชาวชนบทในวัยหนุ่มสาวมาแสวงหางานทำในเมืองใหญ่ โดยส่งเงินไปให้ทางบ้านจ้างแรงงานทำนาแค่เพียงพอบริโภคในครอบครัว หรือแบ่งนาให้ผู้อื่นเช่าทำให้เกิดแรงงานอพยพจากชนบทสู่ตัวเมือง ผลสะท้อนที่ปรากฏก็คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรชนบท การเสื่อมสลายของชุมชนเดิม การแทรกแซงของคนต่างถิ่น พวกทูริสมิจฉาชีพ การเกิดบุคคลและกลุ่มที่แปลกใหม่ไปจากระบบสังคมประเพณี เช่น พ่อค้าคนกลาง นายทุน ชาวนาไร้ที่ดิน ผู้เช่าและลูกจ้าง การเกิดระบบการใช้ทุนทรัพย์ในการผลิตและบริโภค รวมทั้งการกู้ยืม จำน่า จำนอง ซึ่งผลที่ตามมาคือ สถานภาพที่เลื่อมล้ำ และความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคในสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถควบคุมได้ด้วยกลไกความสัมพันธ์ของชุมชนเดิม ในระบบการผลิตสมัยใหม่ซึ่งต้องใช้ทุนและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ก็อาจจำเป็นต้องปรับปรุงระเบียบวิธีการผลิตจากลักษณะต่างคนต่างทำด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ง่าย ๆ มาเป็นระเบียบวิธีรวมกลุ่มรวมทุนทั้งในการผลิตและการจำหน่าย ดังนั้น การศึกษานอกจากจะต้องให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการผลิตแบบใหม่แล้วยังจะต้องสร้างนิสัยซึ่งอาจไม่เคยมีอยู่ก่อนในระบบสังคมเดิม คือ การรวมกลุ่ม รวมทุน ทั้งในการผลิตและจำหน่าย และการเคารพระเบียบวินัยของการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น

ระบบการเมืองการปกครองได้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงใน ระบบสังคมชนบท มาตั้งแต่การปฏิรูปรวมอำนาจการปกครองเป็นของส่วนกลางในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ชาวชนบทถูกชักจูงให้เข้ามาสัมพันธ์กับสังคมใหญ่ระดับชาติ โดยผ่านกลไกของระเบียบวิธีการปกครองแผนใหม่ ทำให้ชาวชนบทจำเป็นต้องมีทัศนวิสัยกว้าง

ขึ้น แต่ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงในระเบียบวิธีการปกครองเข้ามาสู่ระบอบประชาธิปไตย ก็มีลักษณะขัดแย้งกันในตัวตลอดมา ทำให้ชาวบ้านธรรมดาไม่สามารถเข้าใจบทบาทและสิทธิหน้าที่ใหม่ของพลเมืองได้ถูกต้อง ด้วยสาเหตุ เช่น มีช่องว่างระหว่างหลักการกับการปฏิบัติของข้าราชการกับประชาชน ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีความเคลื่อนไหวแทรกแซงจากกลุ่มที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลในบางบริเวณ ทำให้เกิดความสับสนในสังคมชนบท ดังนั้น การอบรมให้บุคคลมีความซื่อสัตย์ รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ ระเบียบวิธีการปกครองที่ถูกต้อง เพื่อให้เป็นพลเมืองและเป็นข้าราชการที่ดี เป็นสิ่งที่ควรกระทำ

2. ครอบครัวยุคใหม่กับการศึกษา

เมืองใหญ่ที่เป็นเมืองหลวง เช่น กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของความเจริญขั้นสุดยอดของประเทศ เป็นที่รวมอำนาจการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา และศิลปวิทยาการต่าง ๆ โดยเมืองอื่น ๆ พยายามจะจำลองตาม ทั้ง ๆ ที่เมืองหลวงเองก็มีปัญหาทางสภาพแวดล้อมอยู่แล้ว

ในสังคมเมืองใหญ่ ความแตกต่างในอาชีพ รายได้ และเชื้อชาติ วัฒนธรรมก่อให้เกิดการแบ่งชั้นวรรณะ และทำให้สังคมเมืองไม่ผูกพันยึดมั่นกันแนบแน่น แม้ในหมู่ประชากรไทยในเมืองกับในชนบทก็มีลักษณะแตกต่างกัน ระบบสังคมเมืองมีความเหลื่อมล้ำของบทบาทและสถานภาพของบุคคลมาก เช่น ชนชั้นปกครองกับชนชั้นลูกน้อง เป็นต้น ระบบการทำงานไม่อยู่ในฐานะเสมอภาคอย่างในชนบท สังคมเมืองจึงมีสภาพไม่เป็นเนื้อเดียวกันตลอด ความผูกพันใกล้ชิดระหว่างบิดามารดากับบุตร หรือฐานะญาติมิตรที่อยู่ร่วมชุมชนกันนั้นไม่ใคร่มี เพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจบังคับ ทำให้ต่างคนต่างอยู่ โอกาสที่เด็กจะฝึกหัดการอยู่ร่วมกันในสังคมกับผู้อื่น นอกจากพ่อแม่พี่น้องเป็นไปได้น้อยมาก การที่บิดามารดาออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้เด็กขาดการอบรมดูแลและขาดความอบอุ่นจากครอบครัว การถ่ายทอดค่านิยมพฤติกรรม วัฒนธรรม ค่านิยม ฯลฯ จึงเป็นไปอย่างบกพร่อง นอกจากนี้ ครอบครัวที่เกิดการแตกแยก บุตรจะเป็นคนที่น่าสงสารที่สุด และทำให้เกิดผลเสียต่อจิตใจและสังคมของเด็ก เด็กอาจหาสิ่งชดเชยโดยยึดเอากลุ่มเพื่อนหรือบุคคลอื่นเป็นหลัก เป็นเหตุให้เด็กได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมนอกบ้านมาก โดยทางบ้านมิได้ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด จนอาจเป็นผลเสียแก่เด็ก และเกิดปัญหาอาชญากรวัยรุ่น ตลอดจนปัญหาความแตกต่างระหว่างวัยตามมา ดังนั้น การสร้างความสามารถและปลูกฝังในการรวมกลุ่มสมาคมในทางที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ร่วมกัน เริ่มตั้งแต่ในครอบครัว จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ส่วนหนึ่งของการศึกษาในสังคมเมือง มิฉะนั้นแนวโน้มปกติวิสัยของบุคคลในสังคมเมืองจะเน้นแต่ผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องเป็นสิ่งสำคัญ แม้จะก่อความเสียหายต่อส่วนรวมก็ตาม

ครอบครัวในสังคมเมืองส่วนใหญ่มีความสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษามากกว่าสังคมชนบท ทั้งมีกำลังทางเศรษฐกิจและโอกาสที่จะส่งบุตรเข้าเรียนในระดับสูง ๆ ได้มากกว่า จึงมักส่งบุตรเข้าเรียนในระดับสูง ๆ เพื่อให้หน้าวิชาความรู้ที่สำเร็จมาใช้ประกอบอาชีพ ดังนั้น ในครอบครัวของสังคมเมือง บิดามารดาและญาติผู้ใหญ่อาจมีส่วนช่วยกำหนดแนวทางการศึกษาของเด็ก ผู้ปกครองมีการติดต่อสัมพันธ์กับครูใกล้ชิด ช่วยให้การศึกษแก่เด็กในลักษณะการศึกษานอกโรงเรียน ปรับปรุงและส่งเสริมสมาคมผู้ปกครองและครูให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การทำมาหาเลี้ยงชีพของคนในเมืองอาศัยการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์และบริการกันเป็นสำคัญ เต็มไปด้วยการแข่งขันกัน และก่อให้เกิดการต่อสู้ระหว่างชนชั้นผู้น้อยไม่สามารถแข่งขันทำมาหากินได้เต็มที่ มักอยู่กันแออัดในแหล่งที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยที่อาจเข้าลักษณะแหล่งเสื่อมโทรม ขาดสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่จำเป็นและเหมาะสม ซึ่งอาจรวมถึงการบริการการศึกษา การสุขภาพอนามัย และอาจเป็นที่พักพิงของผู้ทุจริตมิฉะฉาน นอกจากนี้ในสังคมเมืองที่คนเลือกที่อยู่อาศัย สถาบันการศึกษา และงานอาชีพได้โดยเสรี ทำให้เกิดปัญหาการจราจรคับคั่ง เสียเวลา และเกิดปัญหาต่างๆ ทำให้คนมีความใจแคบและเห็นแก่ตัว ดังนั้น การศึกษาคควรมีส่วนแก้ไขโดยการปลูกฝังคุณธรรมอันพึงปรารถนาในหมู่ผู้ศึกษาเล่าเรียน ความรู้สึกรับผิดชอบในหน้าที่ของบุคคลที่มีต่อส่วนรวม ความสามารถ รู้จักแข่งขันและรู้จักช่วยเหลือร่วมมือพร้อม ๆ กัน เพราะชีวิตเมืองต้องการความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ การเลี้ยงและแข่งขันกันด้วยไหวพริบปฏิภาณ รวมทั้งต้องปลูกฝังคุณธรรมที่สอดคล้องกับชีวิตเมืองแบบอุตสาหกรรมที่จะเป็นไปในวันข้างหน้าด้วย

ความสัมพันธ์และความร่วมมือร่วมใจกันในอันที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ได้ก่อให้เกิดองค์การและสมาคมขึ้นในรูปต่าง ๆ ทั้งในสังคมเมืองและสังคมชนบท องค์การและสมาคมเหล่านี้ ภายหลังได้เปลี่ยนไปโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งและรับสมาชิกแตกต่างกัน บางแห่งมุ่งหวังประโยชน์ที่จะได้รับจากสมาชิก ด้านเศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่ตั้งขึ้นเพื่อรับใช้สังคมและมีบทบาทในการให้การศึกษานอกโรงเรียน จึงน่าจะมีการสนับสนุนองค์การหรือสมาคมที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน ให้มุ่งเตรียมเยาวชนเพื่อได้มีส่วนทำประโยชน์แก่ตนเองและสังคม และอาจให้มีบทบาทสำคัญในการช่วยการศึกษานอกโรงเรียนแก่เยาวชนโดยให้เป็นการเสริมงานซึ่งมีผู้รับผิดชอบตามกฎหมาย

ปัญหาสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันคือ ปัญหาเรื่องเพศ สิ่งแวดล้อม ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม

และด้านอื่น ๆ ทำให้หญิงบางคนต้องกลายเป็นโสเภณีไป การมีหญิงโสเภณีนั้น แม้จะเป็นทางระบายความกดดันทางธรรมชาติ แต่ก็ เป็นเครื่องแสดงลักษณะมาตรฐานเชิงซ้อนในสังคม ซึ่งขัดขวางพัฒนาการทางจิตใจและคุณธรรม อันเป็นเหตุซึ่งนำมาซึ่งปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ จากการศึกษาอย่างละเอียดในเรื่องนี้ ได้ชี้ให้เห็นว่า โสเภณีส่วนมากมาจากชนบทที่ยากจน ซึ่งมีโอกาสได้รับการศึกษาน้อย แต่ได้รับความผลักดันจากความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ซึ่งตอบสนองได้ง่ายที่สุดโดยวิธีขี้อาชีพเป็นโสเภณี นอกจากนี้ ความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศอย่างไม่ถูกต้องของคนส่วนใหญ่ยังก่อให้เกิดปัญหาในสังคม ทำให้เกิดผลเสียทั้งด้านสุขภาพและจิตใจ และในด้านคุณค่าของชีวิต เพราะเรื่องเพศศึกษาเท่าที่ผ่านมาไม่มีการกล่าวถึงทั้งในโรงเรียนและในครอบครัวโดยถือเป็นสิ่งต้องห้าม การเรียนรู้เรื่องนี้อาจได้จากหนังสือซึ่งส่วนใหญ่แต่งโดยผู้ไม่มีความรู้เรื่องนี้อย่างแท้จริง ไม่อาจให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องได้ มุ่งเน้นการมรณกรรมเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการพิจารณาปรับปรุงให้มีการศึกษาเรื่องเพศที่ถูกต้อง โดยคำนึงถึงสุขภาพจิตใจ และสังคมตลอดจนการควบคุมสิ่งตีพิมพ์ที่เสนอเรื่องประเภทนี้ในทางที่ผิด ควรให้การศึกษามีส่วนช่วยแก้ปัญหาค้าประเวณี การละเมิดทางเพศแก่เด็ก การศึกษานอกระบบโรงเรียนควรฝึกอาชีพให้หญิงเหล่านี้ที่เคยเดินหลงผิดทาง สามารถไปประกอบอาชีพอื่นได้ (สิปปนนท์ เกตุทัต ใน รายงานของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, 2518 : 28 - 32)

ความสำคัญของประสบการณ์ในวัยต้นของเด็ก

ไม่ว่าสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมจะเป็นอย่างไร ครอบครัวก็เป็นหน่วยงานแรกที่สร้างความเข้าใจแรกเริ่มในความหมายของทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ ให้แก่เด็ก เช่น ความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ความกล้า การเคารพต่อผู้อื่น ฯลฯ โดยการสังเกตและเห็นจากตัวอย่างจากพ่อแม่และผู้ใหญ่ในครอบครัว จึงกลายเป็นการพัฒนาและแสดงออกทางนิสัยของเด็กโดยตรง ซึ่งการเป็นเช่นนี้มีความสำคัญมากต่อลักษณะทางบุคลิกภาพของเด็ก

เมื่อเด็กเริ่มต้นชีวิตโรงเรียน เขาเป็น a person มีบุคลิกภาพเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาแล้ว ความแตกต่างของเด็กแต่ละคนจะอยู่ที่ความพร้อมที่จะรับประสบการณ์ที่กว้างขึ้นไปอีก ไม่ว่าโรงเรียนจะพยายามให้การแนะนำในเรื่องทัศนคติ และการกระทำของเด็กได้อย่างไรก็ตาม ต้องเริ่มจากสิ่งที่เด็ก

เป็นมาแล้ว นั่นคือเป็นผลมาจากความพอเพียงและความไม่พอเพียงทางการศึกษาที่ครอบครัวให้แก่เด็ก ตั้งแต่ในวัยต้น

เป็นเรื่องสำคัญที่ครูต้องระลึกเสมอว่า การศึกษาของเด็กในครอบครัวนั้นเริ่มตั้งแต่เด็กเกิด และต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต เมื่อเด็กมาโรงเรียนได้รับการศึกษาอย่างมีระบบ อิทธิพลของครอบครัว และโรงเรียนก็ต้องเกี่ยวโยงกันและกัน หน่วยงานหนึ่งจะประสบผลสำเร็จโดยปราศจากอีกหน่วยงานหนึ่งไม่ได้ ไม่ว่าอิทธิพลของบ้านจะมีประสิทธิภาพเพียงไรก็ตาม ถ้าเด็กสามารถผสมผสาน การศึกษาในครอบครัวกับโรงเรียนได้เร็วมากเท่าไร ผลที่เกิดขึ้นก็น่าพอใจมากเท่านั้น ประสบการณ์ จากโรงเรียนก่อนวัยเรียน (Nursery School) และโรงเรียนอนุบาล จะเป็นการเตรียมเด็กอย่างมาก สำหรับการเริ่มเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาและระดับสูงต่อไป

ความร่วมมือกันระหว่างพ่อแม่กับโรงเรียน

ได้อธิบายไว้แล้วในตอนต้น ซึ่งขอย้ำว่า เนื่องจากการศึกษาอย่างไม่เป็นระบบแบบแผน เริ่มต้น และต่อเนื่องภายในครอบครัว หน้าที่ของการศึกษาอย่างเป็นระบบโรงเรียนจึงเป็นการช่วย พัฒนาบุคคลในเรื่องความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และมีคุณค่า แก่ชีวิตในครอบครัวของบุคคล รวมทั้งชีวิตทางสังคมและการอาชีพของเขาด้วย เพราะฉะนั้น L. D. Crow และคณะจึงกล่าวว่า “ไม่มีการแบ่งแยก หรือไม่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่าง ผลของประสบการณ์ที่ได้มาอย่างไม่เป็นทางการจากครอบครัวกับการฝึกหัดอย่างเป็นทางการจาก โรงเรียน (Crow and Crow, 1962 : 462)

ผู้ปกครองเป็นทั้งครูคนแรกและคนสุดท้าย เป็นครูที่สำคัญที่สุดของเด็ก เพราะเป็นผู้ใกล้ชิด เด็กที่สุด ได้คลุกคลีอยู่กับเด็กเป็นประจำและเข้าใจพื้นฐานอันแท้จริง ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ของเด็ก ดังนั้นเมื่อเด็กเข้าโรงเรียนแล้ว การอบรมสั่งสอนของผู้ปกครองที่บ้านก็ยังจำเป็นต้อง ดำเนินการต่อไป ไม่ควรให้เป็นหน้าที่ของครูฝ่ายเดียว

ผู้ปกครองมีส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ผลการเรียนของนักเรียนจะมีคุณภาพอยู่ในระดับใดก็ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้ปกครองจึงเป็นผู้ที่มีบทบาท สำคัญยิ่งต่อชีวิตของเด็ก บทบาทของผู้ปกครองที่มีต่อเด็กไม่ได้จำกัดเฉพาะการเลี้ยงดูอบรมนิสัย เท่านั้น แต่รวมถึงให้การสนับสนุนด้านการศึกษาแก่บุตรหลานของตนที่บ้าน และการเข้าไปมี

ส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา กับ โรงเรียนเพื่อผลสัมฤทธิ์สู่คุณภาพชีวิตของผู้เรียนที่จะได้เป็น คนเก่ง คนดีและมีความสุข

ครู พ่อแม่ ผู้ปกครองทุกคนมีส่วนให้เด็กรู้จักการคิดเป็น ทำเป็น เกิดความคิดสร้างสรรค์ รู้จักวิเคราะห์และแสวงหาความรู้ และจัดว่าเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญอันจะนำไปสู่ความสำเร็จของผู้เรียน

ภูมิหลังและทัศนคติของพ่อแม่ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาของลูก

ความเป็นพ่อแม่ที่ดี เป็นการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ไม่ใช่เป็นสิ่งมีมาแต่กำเนิด หรือ โดยสัญชาตญาณ ความเป็นพ่อแม่ในตัวของมันเองนั้นเป็นหลักประกันว่า เขาเท่านั้นที่จะเป็นผู้มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงความต้องการของลูก และเขาเท่านั้นที่ เป็นผู้ให้ความรู้ทั้งหมดที่เกี่ยวกับการแนะนำในการพัฒนาตัวเด็ก ขาวนา หมอ ทนายความ ครู และคนในอาชีพต่าง ๆ ต้องมีการเตรียมตัวเพื่อชีวิตในการทำงานของเขา พ่อแม่ก็เช่นกันต้องมีการเตรียมตัวในการจะเป็นพ่อแม่ เพราะฉะนั้นอุดมคติทางการศึกษาของพ่อแม่จึงต้องเริ่มต้นจากการปฏิบัติเป็นประการสำคัญ

ภูมิหลังของพ่อแม่ จัดว่ามีอิทธิพลต่อการศึกษาของบุตร โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาทางการศึกษา มีผลต่อระดับและผลของการศึกษาของลูก เด็กในครอบครัวจะมีผลการเรียนดีมาน้อย เพียงใดขึ้นกับปัจจัยที่เกี่ยวกับพ่อแม่ อีกทั้งเด็กจะได้รับการศึกษาในระดับค่าสูงเพียงใดก็ขึ้นกับปัจจัยที่มาจากพ่อแม่เช่นเดียวกัน

ปัจจัยที่เกี่ยวกับภูมิหลังของพ่อแม่ที่มีผลต่อการศึกษาของบุตรหลานคือ

1. ระดับการศึกษาของพ่อแม่ จะเห็นได้ว่า เด็กที่มีโอกาสทางการศึกษาสูง และเด็กที่ได้รับการศึกษาในชั้นสูง มักจะมาจากครอบครัวที่มีการศึกษาคือ เช่น กลุ่มชนชั้นปัญญาชน นักวิชาชีพ กลุ่มผู้มีอิทธิพลในสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านี้มีแรงจูงใจให้บุตรของตนได้รับการศึกษาสูงที่สุดตามความสามารถของเด็ก และกระตุ้นให้เด็กเห็นความสำคัญของคุณค่าและความจำเป็นของการศึกษามากกว่าครอบครัวที่ด้อยกว่า แต่ก็ไม่เป็นเช่นนั้นเสมอไป เพราะมีบุคคลที่มีการศึกษาในระดับสูง ๆ ของประเทศมาจากครอบครัวที่ยากจน หรือพ่อแม่มีการศึกษาไม่สูง เช่น เป็นลูกชาวนา คนทำงานหาเช้ากินค่ำได้รับค่าจ้างรายวัน

2. อาชีพ ลักษณะอาชีพของพ่อแม่มีอิทธิพลต่อการศึกษาแก่บุตร เช่น ผู้ทำงานในอาชีพดีได้รับการนับถือยกย่องจากสังคม เช่น ข้าราชการ ครู นักธุรกิจ วิชาชีพชั้นสูง ฯลฯ มักจะเห็นความสำคัญที่จะให้การศึกษาแก่ลูก มากกว่าการอาชีพบางอย่าง เช่น ค้าขาย กรรมกร

เป็นต้น ทั้งนี้เพราะปัจจัยและแรงจูงใจที่จะส่งเสริมการศึกษาให้แก่ลูกนั้นแตกต่างกัน ลักษณะอาชีพบางอย่าง พ่อแม่ไม่เห็นความจำเป็นที่ลูกต้องได้รับการศึกษาสูง เช่น พ่อแม่ที่มีอาชีพค้าขาย อาจจะเห็นว่า ให้ลูกอ่านออกเขียนได้ก็พอ ต่อจากนั้นก็ฝึกงานด้านค้าขายหาประสบการณ์ได้วันข้างหน้า ลักษณะบางอาชีพของพ่อแม่เป็นแรงจูงใจให้พ่อแม่มีความทะเยอทะยานที่จะให้ลูกของตนได้รับการศึกษาสูง ๆ

3. สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม เช่นเดียวกับที่อธิบายไว้ใน 2 ประการข้างต้น ผู้มีฐานะดีมักเป็นผู้มีหน้ามีตา มีสถานภาพทางสังคมดีไปด้วย บุคคลเหล่านี้มีโอกาส มีเงิน มีทัศนคติ ที่จะให้บุตรเรียนหนังสือในระดับสูงได้ เช่น สอบตกหรือหาที่เรียนต่อไม่ได้ ก็สามารถส่งลูกไปเรียนต่อต่างประเทศได้ ถ้าความสามารถของเด็กมีน้อย พ่อแม่ก็สามารถหาทางเพิ่มพูน หรือฝึกฝนความสามารถของลูกได้ เช่น การให้เรียนกวดวิชา เรียนพิเศษเพิ่มเติม ชั้นสูงและชั้นกลาง มักจะเห็นคุณค่าทางการศึกษามากกว่าชั้นผู้น้อย

4. ลักษณะของครอบครัว ครอบครัวที่เป็นแบบสมัยใหม่มักจะไม่จำกัดการศึกษาแก่ความแตกต่างทางเพศของลูก คือมักจะมีทัศนคติ และค่านิยมที่จะให้ลูกชาย และลูกหญิง ได้มีโอกาสได้รับการศึกษาเท่าเทียมกันตามความสามารถของเด็ก บางครอบครัวที่เป็นอนุรักษ์นิยม จะไม่เห็นความจำเป็นที่จะให้ลูกหญิงได้รับการศึกษาสูง หรือไปเรียนต่อในต่างประเทศ ทั้งนี้อาจจะเป็นผลที่พ่อแม่ หรือคนใดคนหนึ่งได้ทัศนคติเช่นนี้มาจากครอบครัวเดิมที่ตนเติบโตมาก็ได้

ทัศนคติของพ่อแม่ที่มีต่อโครงการการศึกษาสำหรับลูก ที่ว่าการศึกษาจำเป็นสำหรับวิถีทางที่จะนำคนไปสู่การอาชีพที่ดี มีรายได้สูง ขณะเดียวกันก็ปรับปรุงสถานภาพทางสังคมของคนด้วยความคิดนี้จะเห็น ได้ชัดในหมู่กลุ่มคนเมือง ที่มีการแข่งขันกันมากและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ชาวชนบทที่อพยพเข้ามา โดยเฉพาะพวกมาอยู่ตามชุมชนแออัดจะรู้สึกว่าคุณเองอยู่ในสถานะที่ต่างจากคนมั่งมีอื่น ๆ สาเหตุคือ เขามีระดับการศึกษาต่ำ จึงทำงานได้แต่ประเภทงานไร้ฝีมือใช้แรงงาน อย่างไรก็ตามบุคคลประเภทนี้ก็ไม่เห็นคุณค่าของการศึกษาสมัยใหม่สำหรับลูก บางคนอาจจะขาดแรงจูงใจ และการพิจารณาที่จะก้าวไปสู่สถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้น อาจจะเป็นเพราะปัจจัยแวดล้อมบางอย่างที่ทำให้เขาเป็นเช่นนี้ เช่น ความจน มาตรฐานของชีวิต แนวการดำเนินชีวิต จึงทำให้เขามองไม่เห็นความสำคัญของการจรรยาภาพทางสังคม และความก้าวหน้าที่จะได้รับจากการศึกษา ส่วนผู้ที่มีความเข้าใจอย่างดั่งแต่ถึงคุณค่าทางการศึกษาสมัยใหม่ ที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จ ความก้าวหน้า การรู้จักใช้เหตุผลทั้งแก่ตนเองและสังคม จะมีความสนใจในเรื่องการศึกษาของลูกมาก และมีการวางแผนการศึกษาสำหรับอนาคตของลูกด้วย อาจเป็นเพราะว่าบุคคล

ประเภทนี้มีการติดต่อกับโลกภายนอกมาก มีการติดต่อกับชนชั้นต่าง ๆ กับผู้ที่มีภูมิหลังต่าง ๆ กัน จึงทำให้ความเชื่อถือในคุณค่าทางการศึกษาแข็งแกร่งขึ้น

จากผลการสัมภาษณ์คนในชุมชนแออัด ในเรื่องทัศนคติที่มีต่อการศึกษา ปรากฏว่า ไม่ใช่ความปรารถนาของพ่อแม่เท่านั้นที่จะกำหนดว่า ลูกควรได้รับการส่งเสริมให้มีโอกาสทางการศึกษามากน้อยเพียงใด ความสามารถทางการศึกษาของลูก และฐานะทางการเงินของพ่อแม่ยังเป็นปัจจัยสำคัญ ในการวางแผนเพื่อการศึกษาของลูก อย่างไรก็ตาม คนในชุมชนแออัดส่วนใหญ่มีความปรารถนาอย่างมากที่จะเห็นบุตรของตนได้รับการศึกษาแบบใดก็ตามอย่างน้อยสูงกว่าประถมศึกษา หรือสูงเท่าที่ฐานะทางการเงิน และความสามารถของลูกจะอำนวยให้ เกือบครึ่งหนึ่งของผู้ตอบคำถาม และเป็นผู้มีฐานะทางการเงินที่จะส่งบุตรเรียนต่อได้ ต้องการให้เด็กเรียนอย่างต่ำ ม. 3 หรือจบวิชาชีพ อาจจะพูดได้ว่า คนเหล่านี้มีความคาดหวังที่จะให้รัฐบาลจัดโรงเรียนให้เด็กเรียนฟรี และเขาไม่ได้คำนึงว่า รายได้ในอนาคตของเขาจะถูกกระทบกระเทือนโดยสถานการณ์เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (Prasert Yamklinfung, 1972 : 86)

ความเกี่ยวข้องของพ่อแม่ที่มีต่อการศึกษาของลูก จะเห็นได้ว่า แรงจูงใจที่ทำให้เด็กประสบความสำเร็จในการเรียนนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นกับ การส่งเสริม การกระตุ้น การสนับสนุน การเกี่ยวข้องของพ่อแม่ที่มีต่อการแสดงออกทางการศึกษาของลูก เด็กควรถูกสอนให้รู้ถึงคุณค่าทางการศึกษา ได้รับการชักชวนและส่งเสริมให้ไปโรงเรียน และทำอย่างดีที่สุด ความจำเป็นเรื่องอุปกรณ์การเรียน หนังสือเรียน เสื้อผ้า และเงินติดตัวประจำวัน ควรมอบให้เด็กได้มีไว้เพื่อช่วยให้เขามีความพอใจในการเรียนรู้ในโรงเรียน คาดคิดได้ว่าพ่อแม่ที่มีความเชื่อในเรื่องคุณค่าทางการศึกษา และมีความปรารถนาที่จะให้ลูกได้มีการจรรยาภาพทางสังคมนั้น จะมีความสนใจต่อการศึกษาของลูกอย่างมาก พ่อแม่ที่ดีควรมองถึงปัญหาของเด็ก พยายามเข้าใจและช่วยเด็กแก้ปัญหา มีการตรวจสอบจดงาน เสนอการบ้าน ติดตามรายงานจากโรงเรียน ดูผลการเรียน ซึ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่พ่อแม่ต้องให้ความสนใจ

ตัวอย่างจากหมู่บ้าน “บ้านศิลา” จังหวัดขอนแก่น พ่อแม่ให้ความสนใจต่อการเรียนหนังสือของลูกมาก แทบทุกคนสนับสนุนการศึกษาระดับท้องถิ่น เขาเห็นว่าการละเว้นการไปทำงานในไร่นาของเด็ก ดีกว่าการขาดเรียนเป็นบางวันในโรงเรียน เพราะเด็กในวัยประถมเด็กเกินไป ที่จะไปช่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพในไร่นา เพราะฉะนั้นเด็กวัยนี้ควรไปศึกษาหาความรู้ในโรงเรียนดีกว่า แสดงว่าพ่อแม่มีความสนใจต่อการศึกษามาก สิ่งที่จะขาดการร่วมมือจากผู้ปกครองเด็กในชุมชนนี้คือ การสนทนากันเรื่องหลักสูตร เขาคิดว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของรัฐบาล พวกเขา

มีการศึกษาน้อย และยึดความเชื่อตามประเพณีเดิมว่า การศึกษาในโรงเรียนนั้น การเรียนการสอน เนื้อหาวิชาต่าง ๆ เป็นสิ่งเด็ดขาด เด็กทุกคนควรเรียนและจดจำโดยไม่ควรมีข้อโต้แย้งหรือคำถามใด ๆ ทั้งสิ้น (H. C. Holmes, 1983 : 123 – 126)

ปัจจุบันระบบการศึกษาของเราเป็นระบบค่อนข้างแข็ง พ่อแม่เกือบไม่มีโอกาสและช่องว่างที่จะเข้าไปมีบทบาทและส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของลูกหลานได้อย่างเต็มที่ ทำให้เป็นการจัดการศึกษาโดยครูและระบบ จึงนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ค่อนข้างมาก พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ตราขึ้นบนพื้นฐานความคิดและความเชื่อว่า พ่อแม่คือครูที่ดีที่สุด คือผู้มีพลัง มีทุกสิ่งทุกอย่าง รวมทั้งความตั้งใจและความปรารถนาดีต่ออนาคตของลูก สาระสำคัญใน พ.ร.บ. นี้ 2 ข้อ คือ

1. การศึกษาเป็นสิทธิของผู้เรียน ไม่ใช่ของครูหรือของผู้จัดการศึกษา ดังที่เคยเป็นมาในอดีต

2. ทุกคนในสังคมไทยต้องเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อจะได้ให้การศึกษากับทุกคนทั้งประเทศได้ พ่อแม่ผู้ปกครองจึงมีโอกาสมิบทบาทในการจัดการศึกษาให้กับลูกหลานได้ ภายใต้อำนาจของ พ.ร.บ. การศึกษา พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถจัดการศึกษาในครอบครัวหรือที่บ้านของตนเอง (Home School) ได้ และต้องเข้าสู่การมีส่วนร่วมทางการศึกษาที่โรงเรียน (“ชีวิตเด็กไทยในศหัสวรรษใหม่” ใน รายงานปฏิรูปการศึกษาไทย ปีที่ 2 ฉบับที่ 24 : 5)

อเมริกา...ส่งเสริมบทบาทพ่อแม่ให้มีส่วนร่วมจัดการศึกษา

สหรัฐอเมริกาได้จัดทำกฎหมายว่าด้วยเป้าหมายการศึกษาของคนอเมริกันในศตวรรษที่ 21 โดยการสร้างวิสัยทัศน์หลัก 8 ประการ เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา วิสัยทัศน์ประการหนึ่ง คือ การส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการศึกษา ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การปฏิรูปการศึกษาประสบความสำเร็จ ดังนี้

1. ความพร้อมที่จะเรียน เด็กทุกคนเมื่อเข้าสู่ระบบโรงเรียนจะต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้
2. การเรียนจบระดับมัธยมศึกษาอัตราการสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโดยเฉลี่ยของทั้งประเทศจะต้องเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 90
3. ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนและความเป็นพลเมืองที่ดี นักเรียนที่จบชั้น ป. 6 ม. 3 และ ม. 6 ต้องมีความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ และทุกโรงเรียนจะต้องประกันว่านักเรียนทุกคนจะต้องรู้จักตนเองและสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่เป็นอย่างดี
4. การศึกษาและการพัฒนาอาชีพ ครูทุกคนจะต้องได้รับโอกาสและปัจจัยเกื้อหนุนในการเข้ารับการอบรมและพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง
5. การพัฒนาความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์
6. การรู้หนังสือของผู้ใหญ่กับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ชาวอเมริกันทุกคนต้องรู้หนังสือและมีทักษะที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมได้ตลอดชีวิต
7. โรงเรียนต้องเป็นเขตปลอดจากสิ่งมอมเมา สารเสพติด มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีระเบียบวินัย
8. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่และผู้ปกครอง
การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง แบ่งเป็น 6 รูปแบบ คือ
 1. การอบรมเลี้ยงดูในฐานะเป็นพ่อแม่ เป็นการเลี้ยงดูที่ถูกต้องและเหมาะสมโดยเฉพาะการจัดหาอาหาร อาหารเสริมและการเตรียมความพร้อมด้านร่างกายของเด็กเพื่อเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้

2. การสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียน คือ การที่พ่อแม่มีเจตคติที่ดีต่อผู้ให้บริการจัดการศึกษาแก่บุตรหลาน จึงเน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับหน่วยงานทางการศึกษาในทุกๆ ระดับ

3. งานอาสาสมัครเพื่อการศึกษา กิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนไม่สามารถดำเนินงานเพียงเฉพาะลำพังบุคคล แต่ต้องการสนับสนุนจากชุมชนต่างๆ

4. การจัดระบบการเรียนการสอนที่บ้าน คือ การจัดสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก เริ่มจากขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมประจำครอบครัวจนถึงการแสวงหาและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

5. การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโรงเรียน โดยการเปลี่ยนสถานะจากการมีส่วนร่วมทางการศึกษาที่บ้านมาสู่การดำเนินงานในโรงเรียน โดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมคิด วิเคราะห์ และการแก้ไขปัญหาต่างๆ

6. การเป็นผู้ประสานงานในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา คือ เป็นผู้ประสานงานให้โรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และนักเรียนเกิดการเชื่อมโยงระหว่างกันด้วยการระดมบุคลากร เงินทุน วิทยาการใหม่ๆ และระบบการบริหารงาน เพื่อช่วยให้โรงเรียนบริหารงานได้อย่างแท้จริง

กลวิธีในการส่งเสริมบทบาทพ่อแม่หรือผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมทางการศึกษา แยกเป็น

- การส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูตามธรรมชาติในฐานะพ่อแม่ เช่น การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว สร้างเครือข่ายให้บริการต่างๆ ของชุมชน เพิ่มจำนวนพ่อแม่เข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน สร้างศูนย์ข้อมูลด้านการเรียนการสอน เป็นต้น

- การส่งเสริมระบบการสื่อสารระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครองกับโรงเรียน เช่น ส่งเสริมการสร้างระบบสื่อสารสองทาง เพื่อให้ได้ข้อมูลเด็กที่มีความทันสมัยและทันต่อความต้องการของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และโรงเรียน ส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และโรงเรียนสร้างฐานข้อมูลเด็กร่วมกัน จัดระบบการประชุมร่วมกันระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองและโรงเรียน เป็นต้น

- การส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีบทบาทในกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น ส่งเสริมให้รับรู้กระบวนการเรียนรู้ของเด็กทั้งใน - นอกชั้นเรียน เผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

- การสร้างพ่อแม่ ผู้ปกครองให้เป็นอาสาสมัครทางการศึกษา เช่น สร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรระหว่างผู้บริหารและบุคลากรของโรงเรียนกับผู้ปกครอง ส่งเสริมปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานอาสาสมัคร สร้างหลักประกันว่าบทบาทนี้จะมั่นคงและเป็นที่ยอมรับ เป็นต้น

- การส่งเสริมระบบการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม เช่น เผยแพร่สิทธิและรูปแบบวิธีการต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วม ส่งเสริมจัดตั้งกลุ่มครู ผู้ปกครอง อบรมความรู้เกี่ยวกับการบริหารงาน การศึกษา จัดหาตำแหน่งและส่งเสริม พร้อมให้โอกาสพ่อแม่มีส่วนร่วมตัดสินใจทางการศึกษา เป็นต้น

- การส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชน เช่น เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ส่งเสริมระบบหุ้นส่วนกับภาคธุรกิจในห้องถิ่น เปิดโอกาสให้เด็กด้อยโอกาสได้รับการอุปการะคุณจากสังคมให้มากที่สุด เป็นต้น

สำหรับองค์กรที่ส่งเสริม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ แบ่งเป็น

ภาครัฐ ได้แก่ กระทรวงศึกษาแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุขและการบริการสังคม คณะกรรมการสื่อสารแห่งชาติและสถานีโทรทัศน์สาธารณะแห่งชาติ

ภาคเอกชน มีบทบาทสำคัญในกรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครองทั่วประเทศ

ดังนั้นบทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการจัดการศึกษาจึงมีส่วนสำคัญมาก รัฐพร้อมที่จะให้การส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้เกิดกระบวนการอย่างเต็มรูปแบบในการปฏิรูปการศึกษาต่อไป (รายงานปฏิรูปการศึกษาไทย, ปีที่ 2 ฉบับที่ 24 : 4, 15)